

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

Кафедра фортепіано

**ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ВИКОНАВСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ЕПОХИ
БАРОКО**

Методичні рекомендації до курсу «Історія фортепіанної педагогіки»

Галузь знань – **02 Культура і мистецтво**

Спеціальність – **25 Музичне мистецтво**

Освітньо-професійна програма – **«Фортепіано»**

Рівень вищої освіти – **перший (бакалаврський)**

Харків, 2023

УДК 780.616.432.09.043(073)

О-75

Рекомендовано до друку науково-методичною радою ХДАК
(протокол № 11 від 17.05.2023 року)

Укладач:

Я.О. Сердюк, кандидат мистецтвознавства, старший викладач

О-75

Особливості втілення виконавських традицій епохи

Бароко : метод. рек. до курсу «Історія фортепіанної педагогіки» для здобувачів освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю «Музичне мистецтво» (ОП «Фортепіано») / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т музичного мистецтва, Каф. фортепіано ; [розроб. Я. О. Сердюк]. Харків : ХДАК, 2023. 10 с.

Рецензенти:

В. М. Щепакін – доктор мистецтвознавства, доцент кафедри теорії та історії музики ХДАК.

П. А. Кордовська – доктор філософії (музичне мистецтво), старший викладач кафедри загального та спеціалізованого фортепіано ХНУМ ім. І. П. Котляревського.

Вивчення дисципліни «Історія фортепіанної педагогіки» спрямоване не лише на формування у здобувачів здатності вирішувати певні педагогічні проблеми, але й на виховання в них вміння працювати з різноманітними джерелами інформації, аналізувати нотний текст, визначати стиль, жанр, особливості інтерпретації творів різних епох. Виконавські та педагогічні традиції епохи Бароко є предметом вивчення в межах першого розділу курсу «Витоки фортепіанного виконавства. Клавірна педагогіка XVI – XVIII ст.». Теоретичне та практичне вивчення особливостей функціонування основних параметрів виконання – артикуляції, орнаментики, агогіки у барокову добу є допоміжним у формуванні стильної інтерпретації творів цієї епохи, а знайомство з основами генерал-басу, виконавської імпровізації може стати відправною точкою для розвитку молодих музикантів у напрямку автентичного виконавства. Результати вивчення дисципліни також можуть стати в нагоді у подальшій науковій роботі здобувачів.

УДК УДК 780.616.432.09.043(073)

© Харківська державна академія культури, 2023

© Сердюк Я. О., 2023

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Вимоги до самостійної роботи здобувачів.....	5
3. Типи завдань: теоретичні, практично-виконавські.....	5
4. Зразки теоретичних завдань та письмових робіт.....	6
5. Зразки практичних завдань.....	9
6. Література.....	10

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Історія фортепіанної педагогіки» з освітньої програми «Фортепіано» належить до теоретичного циклу, але має також і практичну спрямованість, сприяючи: 1) глибшому проникненню у специфіку фортепіанної гри; 2) вдосконаленню виконавських та педагогічних навичок здобувача вищої освіти; 3) вихованню музичної ерудиції, вміння вести дискусію, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, працювати із спеціальною літературою, інформацією в Інтернеті; 4) розвиткові аналітичного мислення, вміння творчо вирішувати складні педагогічні завдання, синтезуючи різноманітні системи та підходи. Теоретичне та практичне вивчення в межах курсу особливостей функціонування основних параметрів виконання у барокову добу, таких як артикуляція, агогіка, динаміка, як і вивчення орнаментики, є допоміжним у формуванні стильної інтерпретації творів цієї епохи. Знайомство з основами генерал-басу, виконавської імпровізації може стати відправною точкою для розвитку молодих музикантів у напрямку автентизму, що відповідає сучасним тенденціям у світовій концертно-виконавській та освітній практиці та сприяє формуванню універсальної творчої особистості, яка має широкий спектр базових знань та навичок і здатна до їх подальшого розвитку.

Особливості втілення традицій епохи Бароко є предметом вивчення в першому розділі курсу «Історія фортепіанної педагогіки» – «Витоки фортепіанного виконавства. Клавірна педагогіка XVI – XVIII ст.». Структура розділу включає в себе 7 тем: «Ознайомлення з основними принципами міжособистісної та мистецької комунікації в галузі музичного мистецтва та педагогіки, визначення мети і завдань курсу»; «Історія виникнення клавірних інструментів, їх конструктивні і виконавські особливості»; «Клавірне мистецтво XVI – XVIII ст., національні школи і видатні представники: загальна характеристика»; «Артикуляція у бароковому клавірному виконавстві»; «Мистецтво виконання оздоблень в

музиці епохи Бароко»; «Цифрованй бас і мистецтво акомпанементу в епоху Бароко»; «Мистецтво виконавської імпровізації в епоху Бароко». Структура змістовного розділу передбачає 11 лекційних годин, 2 семінарські години, 25 годин самостійної роботи здобувачів.

2. ВИМОГИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Самостійна робота здобувачів в межах змістовного розділу курсу має відбуватися за наступними напрямками:

- засвоєння лекційного матеріалу;
- актуалізація знань з попередніх курсів за темами, що вивчаються;
- робота з фаховою літературою, джерелами інформації в Інтернеті, аналіз та оцінка інформації;
- пошуки шляхів практичного застосування отриманої інформації у виконавській, педагогічній та можливій подальшій науковій діяльності.

3. ТИПИ ЗАВДАНЬ: ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАКТИЧНО-ВИКОНАВСЬКІ

Теоретичні завдання в межах змістовного розділу передбачають досягнення таких очікуваних результатів навчання як набуття базових знань за тематичним розділом курсу, знання основних спеціалізованих джерел, здобуття навичок роботи з ними. Теоретичні завдання також спрямовані на розвиток загальної ерудиції, мовленнєвої культури, навичок ведення дискусії у коректний спосіб, міжособистісної професійної комунікації. Важливим результатом опрацювання теоретичного матеріалу за пропонованим тематичним розділом курсу є здатність здобувачів до створення в подальшому власних наукових та методичних розвідок.

Практично-виконавські завдання даного розділу курсу передбачають набуття здатності до застосування інформації, отриманої в процесі виконання теоретичних завдань у практичній діяльності, розвиток навичок

виконавського аналізу нотного тексту, аналізу інтерпретацій з позицій їх стильності, відповідності до канонів епохи, що вивчається. Особливий акцент у зв'язку з виконавськими традиціями, що панували в епоху Бароко, робиться на розвитку художнього смаку, відчуття естетичної доцільності та логічності використання того чи іншого артикуляційно-штрихового рішення, оздоблення, динамічного чи агогічного нюансу тощо. Виконання практичних завдань в межах вказаного тематичного розділу допомагає глибшому усвідомленню множинної та варіативної природи музичної інтерпретації, розумінню меж виконавської свободи.

Вивчення основ розшифровки та фактурного оформлення цифрованого басу, барокової імпровізації сприяє розвитку креативного потенціалу здобувачів, закладає основи композиторського мислення, що може стати в нагоді при виконанні професійних задач, пов'язаних з перекладенням, аранжуванням творів, створенням їхніх власних редакцій тощо.

Всі завдання за типами та рівнем складності можуть варіюватися залежно від рівня початкових музично-теоретичних та музично-історичних знань здобувачів, їх виконавських навичок, рівня зацікавленості, наполегливості студентів, а також – індивідуальних запитів здобувачів, пов'язаних з їхніми музичними смаками та уподобаннями, пріоритетами у професійному розвитку тощо.

4. ЗРАЗКИ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ТА ПИСЬМОВИХ РОБІТ

Теоретичні завдання початкового рівня складності

(усні або письмові)

1. Відповіді на контрольні питання до матеріалу лекцій.

Орієнтовний зразок:

Контрольні питання до Тем 3 «Клавірне мистецтво XVI – XVIII ст., національні школи і видатні представники: загальна характеристика»¹

1. Назвіть прізвища представників французької клавесинної школи (окрім Ф. Куперена і Ж. Рамо), наведіть приклади їхніх творів.
2. Назвіть основні жанри клавесинної музики в творчості Ф. Куперена і Ж. Рамо, розкрийте їх характерні особливості.
3. Назвіть основні трактати, в яких відбилися педагогічні принципи французької клавесинної школи, їх авторів, роки видання.
4. Які положення, актуальні й сьогодні, містяться в трактаті М. Сен-Ламбера?
5. Які зауваження М. Сен-Ламбер висловлює щодо виконання прикрас?
6. Який вік дітей Ф. Куперен вважає оптимальним для початку занять музикою?
7. Завдяки яким прийомам Ф. Куперен пропонує досягати виразності інтонування на клавесині?
8. В чому полягає «Перший урок» в роботі «Метод пальцевої механіки» Ж. Рамо?

2. Самозвіт (діагностика початкових знань, їх актуалізація).

Орієнтовний зразок:

Оцініть свої знання з теми «Епоха Бароко». У списку питань перед номером питання додайте такі коментарі:

- не знаю (не пам'ятаю зовсім, хочу послухати);
- знаю добре, хочу розповісти іншим; знаю/пам'ятаю, але не зовсім впевнено, хочу послухати/обговорити;
- знаю/пам'ятаю не дуже впевнено, хочу розібратись самостійно і розповісти всім.

Питання:

1. Яка виконавська культура історично передувала власне фортепіанній культурі?
2. Назвіть інструменти, від яких походить фортепіано, розкажіть про час їх виникнення, особливості їх конструкції, звуковидобування і виконання на них.
3. Що розуміють дослідники зазвичай під терміном клавір?
4. Що ви розумієте під терміном «історично інформоване виконавство»? Хто і коли започаткував цей напрям?
5. Епоха Бароко: хронологічні межі, основні риси.
6. Яких композиторів епохи Бароко ви знаєте? Хто з них писав для клавіра, які твори?

3. Порівняльна характеристика (письмово)

Орієнтовні зразки:

- а) Складіть порівняльну характеристику клавесина, клавикорда і фортепіано у вигляді таблиці за такими параметрами як час виникнення, спосіб видобування звуку, характер звучання, динамічні можливості.
- б) Складіть порівняльну характеристику стилістики клавірних творів композиторів різних національних шкіл.

¹ Можуть бути у вигляді тестів з варіантами відповідей.

Теоретичні завдання середнього рівня складності²

1. Самостійне дослідження обраної теми, робота з джерелом.

Орієнтовний зразок:

Знайти інформацію про артикуляційні принципи епохи Бароко у пропонованому фаховому джерелі (наприклад Арнонкур, Н. «Музика як мова звуків», Кашкадамова, Н. Б. «Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортеп'яно XIV-XVIII ст.)»).

2. Обробка знайденої інформації.

Орієнтовний зразок:

Скласти власну таблицю (презентацію, розумову карту), присвячену видам прикрас, що використовувались в епоху Бароко.

3. Написання есе.

Орієнтовний зразок:

а) Написати есе-самозвіт за певний період навчання за приблизним планом:

- що з пройденого матеріалу було важливим;
- що відкрилось нове, стало зрозуміліше;
- що вийшло, а що ні;
- що потребує уваги;
- що залишилось незрозумілим, сформулювати питання.

б) Написати теоретичне есе за приблизним планом:

- що із знайденої в джерелах інформації було важливим для мого розуміння виконавства та педагогіки;
- як ці знання і досвід можна застосувати;
- що не є близьким або залишилось незрозумілим.

4. Участь у дискусіях.

Орієнтовні теми для обговорення:

- «Наскільки можливим у сучасному аутентичному виконанні є відтворення звучання творів минулих епох?»
- «Чи доцільним є буквальне наслідування традицій епохи Бароко у виконанні на сучасних інструментах?»

Теоретичні завдання високої складності³

² Усі перелічені завдання можуть виконуватись здобувачами індивідуально, колективно або в міні-групах, в останньому випадку може бути використана система заохочення (додаткових балів) для групи, яка виконала завдання краще за іншу.

³ Типи завдань, що використовуються зі здобувачами із високим рівнем базової освіти та/або зацікавленості навчальним процесом. Останній пункт за бажанням і можливістю може втілюватися у колаборації зі здобувачами інших спеціальностей, у додатковий час тощо.

1. Підготовка доповідей і тез або статей, участь у наукових конференціях.
2. Робота над індивідуальним проектом (методичною розробкою, присвяченою інтерпретації твору епохи Бароко, презентацією, розгорнутою доповіддю або курсовою роботою), захист проекту.
3. Підготовка тематичних заходів: лекцій, концертів-лекцій, інтелектуальних ігор, квестів тощо.

4. ЗРАЗКИ ВИКОНАВСЬКО-ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Практичні завдання невисокого рівня складності

1. Аналіз існуючих інтерпретацій клавірної музики на старовинних та сучасних інструментах з позицій її відповідності виконавським традиціям епохи Бароко.

Орієнтовний зразок:

Складіть порівняльну характеристику інтерпретацій обраних прелюдій і фуг Добре темперованого клавіру на клавесині (автентичне виконання) і на фортепіано (наприклад, виконання Г. Леонхарда на клавесині, А. Шиффа на фортепіано).

2. Розшифровка на фортепіано прикрас у запропонованих нотних прикладах.

3. Використання у пропонованих нотних прикладах артикуляційно-штрихових комбінацій, притаманних бароковій музиці, пошук різних артикуляційних варіантів.

4. Розшифровка письмово на одному нотному рядку у тісному розташування акордів, позначених бароковою цифровкою, гра послідовностей, що вдалося розшифрувати.

5. Порівняльний аналіз розшифровки цифрованого басу у різних виданнях ансамблевих творів із грою прикладів.

Орієнтовні твори для практичної роботи: «Нотний зошит Анни Магдалени Бах», Двоголосні інвенції Й. С. Баха; «Прелюдії» Ф. Куперена; «Les tendres plantes» Ж. Ф. Рамо; Сонати для флейти і клавіра Г. Телемана.

Практичні завдання достатнього та високого рівня складності

1. Виконання обраних творів повністю із використанням артикуляційно-штрихових рішень, притаманних епосі Бароко.
2. Виконання обраних творів повністю із додаванням власних прикрас, їх варіюванням у повторах одного й того ж музичного матеріалу.
3. Розшифровка цифрованого басу з листа у чотириголосному викладі.
4. Створення власного варіанту фактурного оформлення цифрованого басу в ансамблевому творі.

Орієнтовний список творів: Триголосні інвенції, «Добре темперований клавір», Сонати для скрипки і клавіра, Англійські та французькі сюїти, Партити для клавіра Й. С. Баха; «Жіночий портрет» Ф. Куперена; Рігодон, «Селянка», «Курка», «Дикуни» Ж. Рамо; Сонати для клавіра Д. Скарлатті.

6. ЛІТЕРАТУРА

Арнонкур, Н. *Музика як мова звуків*. Суми : Собор, 2002. 184 с.

Кашкадамова, Н. Б. *Мистецтво виконання музики на клавійно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортеп'яно XIV-XVIII ст.)*. М-во культури і туризму України, Львів. нац. муз. акад. ім. М. Лисенка. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Освіта України, 2009. 415 с.

Thorough bass // Jackson, R. *Performance practice*. N.Y.: Routledge, 2005, p. 389–395

Veilhan, J.-C. (1979). *The rules of musical interpretation in the Baroque Era (17th-18th centuries)*. Paris, A. Leduc.

Навчальне видання

**«ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ВИКОНАВСЬКИХ ТРАДИЦІЙ
ЕПОХИ БАРОКО»**

методичні рекомендації до курсу «Історія фортепіанної педагогіки»
для здобувачів ОР «бакалавр» за спеціальністю «Музичне мистецтво» (ОП
«фортепіано»)

Укладач:

Я.О. Сердюк, кандидат мистецтвознавства, ст. викладач кафедри
фортепіано ХДАК

Комп'ютерний набір Я.О. Сердюк
Комп'ютерна верстка І. Колесник

Видається в авторській редакції

План 2023

Підписано до друку _____ 2023 р. Формат 60x84/16

Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф

Ум. друк. арк. ____ Тираж 100. Зам № ____

ХДАК, 61057, Харків -57, Бурсацький узвіз, 4

Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК